

ÖLVECKY EDIT

A LÁNYNEVELÉS KEZDETEI FRANCIAORSZÁGBAN

A felvilágosodás idején, a Franciaországban lezajló társadalmi változások bizonyos mértékben megteremtették az alapjait annak a nézetnek, mely szerint a 18. század a „nő évszázadának” tekinthető.¹ A változás a társadalmi élet különböző szféráit érintette. Ekkortájt jelentek meg az első irodalmi szalonok Franciaországban, melyek szervezői arisztokrata származású hölgyek voltak.

A 18-19. század fordulóján, Franciaországban kialakuló nőképet jelentős mértékben befolyásolták a neves filozófus, Jean-Jaques Rousseau tanai. Az ő nőkről alkotott nézeteit az „*Emil, avagy a nevelésről*” (1762) c. nevelési regénye utolsó fejezetében („*Zsófia, avagy a nő*”) írta le.² Rousseau felfogása szerint a nők nevelése gyökeresen eltér a férfiak nevelésétől. Alapjában véve úgy tartja, hogy míg főhőse, Emil nevelésének célja, hogy „emberré” váljon, addig Zsófia feladata az, hogy segítse Emilt ezen folyamatban és céljai elérésében. Emellett hű társaként, a majdani házasságra felkészülve tegye boldoggá Emilt.

Rousseau szerint a lánynevelés célja a nővé nevelés, vagyis olyan vonzó nővé válás, akibe férje könnyen bele tud szeretni. Ekképpen ír róla: „A nő egyenesen arra termett, hogy megnyerje a fiú tetszését.” Hősnőjét nem akarja tudós nővé tenni, mivel a korszak uralkodó nézeteivel egyetértve szerinte a nők nem a tudományos tevékenységre termettek. Zsófia számára az eszményi nőideál megtettesítője. Csodálja a családban betöltött szerepe teljesítéséért, szerénységéért, alázatos viselkedéséért.

Franciaországban a 18. század folyamán a magasabb műveltség átadására a kollégiumokban került sor, ahol kizárólag fiúk tanulhattak. Lányok csak az elemi oktatásban vehettek részt, az ún.

kisiskolákban (*petites écoles*). A lányok általában két-három évig járhattak ezekbe az intézményekbe, többnyire tízéves korukig. Kisebb településeken a fiúkkal együtt oktatták őket, vagyis ott kényszerből eredő koedukációra került sor.

A lányok intézményes oktatása eléggé lassan fejlődött a 18. század második felében. A felsőbb körökbe tartozó családok esetében népszerű volt a lányok házi nevelése. A nevelői feladatot a lánygyermek mellé felfogadott nevelőnő (*gouvernante*) látta el. A lányok tanításának másik módja a kolostori nevelés volt, ahol általában 15 éves korukig tanultak.

A lánynevelés szempontjából fontos Madame d'Épinay (1723-1783) értekezése, az *Emília beszélgetései* (*Les Conversations d'Émilie*, 1773), melyben a francia fiúiskolák programja alapján kidolgozta az ideális lánynevelés programját, figyelembe véve a női nem tipikus igényeit. A mű intertextuális utalás Rousseau *Emil, avagy a nevelésről* c. művére. A szerző szerint az írás- és olvasástani öt éves kor előtt ideális, tízéves kortól matematikát, történelmet, földrajzot és természettudományokat ír elő. Ezekhez járul még a kézimunka, a háztartástani ismeretek, az erkölcsstan és az illemtan, valamint a tornagyakorlatok.³

A mű voltaképpen egy beszélgetésfolyam, melyben anya és lánya beszélget egymással húsz különböző párbeszéd formájában. Madam d'Épinay Rousseau férfi hősné nevelését tekintni mérvadónak a lánynevelés szempontjából, nem pedig az alárendelt szerepű Zsófiáét. A szerző teljes egyenjogúságot követel a nők számára: jogot az olyan színvonalas oktatáshoz, mely által a lányok a fiúkkal egyenlő értelmi képességeket sajátíthatják el, s teljesen

önállóvá válhatnak a társadalmon belül.

A legnagyobb szabású francia nyelvű nőnevelésről szóló mű szerzője Madame de Miremont (1735-1811), aki tizenkét kötetben fejtette ki nézeteit. A terjedelmes mű címe: *Értekezés a nőnevelésről* (*Traité de l'éducation des femmes*). A munka az intézményes lánynevelés kidolgozott programját is tartalmazza. Madame de Miremont átfogó műveltséget kíván nyújtani a lányoknak, ezért a humán és reál tudományokat egyaránt hangsúlyozza. Kiemelkedően fontosnak tartja, hogy a lányok minél többet olvassanak, ám felhívja a figyelmet az olvasmányok (regények) megfelelő, gondos kiválasztására.⁴

Franciaországot az európai lánynevelés bölcsőjének tekinthetjük, mivel egyfajta mintaként szolgált más államok (köztük Magyarország is) számára. Az iskolák létesítését megelőzően az alapítók vagy későbbi igazgatók itt tanulmányúton vettek részt, s megismerkedtek a lánynevelés alapjaival. Ekképpen jutott el pl. az osztályfőnöktanítónő posztjának kialakítása is a magyarországi lányiskolákba.

A XIX. század első felében a központi felügyelet alá tartozó francia elemi iskolákban az oktatás nyelve az egész országra kiterjedően a francia volt. 1833-ban Guizott, közoktatási miniszter közreműködésével történt az elemi iskolák megszervezése. A francia az 1881-1882-es tanévtől kezdve vált egyedüli oktatási nyelvvé. A kötelező, világi és ingyenes oktatásról Jules Ferry, közoktatási miniszter döntött, melyet 1880 és 1886 között vezetett be. Az oktatás egységes tantervek és tankönyvek alapján folyt egy nyelven, azaz franciául. Ezt az 1883-as Jules Ferry-féle oktatási törvény alapozta meg. Ez a törvény

kötelezővé tette mindenki számára, vagyis lányok számára is a szekuláris állami iskolát. Az Alkotmány 1. cikkelye kimondja, hogy *Franciaország szekuláris köztársaság*. A francia állam nem ismer el egyetlen vallást sem. Bármilyen vallású számára nyitva álltak a francia állami iskolák, és azok nem kényszeríthettek a diákokra vallási oktatást, nem támogathatnak semmilyen vallási dogmát.⁵

A francia leányiskolák úgy voltak szervezve, hogy a felsőbb évfolyamokban a lányok szabadon választhattak a nehezebb tantárgyak közül olyanokat, melyeket képességeikhez leginkább megfelelőnek érezték. A Sèvres-i „École normale secondaire pour le jeunes filles” intézetében a tanulók az első három évfolyamban heti 15 órában tanulták a rendes tantárgyakat, emellett heti 5 órában a művészeti tárgyakat (rajz, írás, zene). A 4. és 5. évfolyamban a rendes tárgyak heti óraszámát 13-ra csökkent (ebből: erkölcsbölcselet 1 óra; francia nyelv és irodalom 4 óra; élő nyelvek és irodalom 3 óra; művelődéstörténet 2 óra; csillagászat és fizikai geográfia 1 óra). Ezenkívül tetszés szerint választhattak heti 4, illetve 2 órát az ókori irodalmi vagy a matematikai tudománycsoportból.⁶

Felméri megállapítása szerint a francia lánylíceumban egy harmadnyival kevesebb volt a tantárgyak száma, mint a magyarországi felsőbb leányiskolákban.

Ami a francia felsőoktatást illeti, 1884-ben a párizsi Sorbonne-on és a College de France-ban a női hallgatók a férfiakkal vegyesen hallgathatták a történelmi és a természettudományi stúdiumokat.⁷ Magyarországon erre 1896-ig kellett várniuk a nőknek, amikor végre megnyitották előttük az egyetem bölcsészettudományi és gyógyszerészeti karait.

JEGYZETEK

¹ Pukánszky a következő műre hivatkozik: Godineau Dominique 1996. *Die Frau der Aufklärung*. In: Vovelle, Michel (Hrsg.) 1996. *Der Mensch der Aufklärung*. Frankfurt am Main, Magnus Verlag, 321.

² Jean-Jaques Rousseau 1762. [1957]. *Emil vagy a nevelésről*. Budapest: Tankönyvkiadó, fordította: Györy János

³ Pukánszky Béla 2006. *A nőnevelés évezredei*. Budapest: Gondolat Kiadó, p. 82.

⁴ Pukánszky Béla 2006. *A nőnevelés évezredei*. Budapest: Gondolat Kiadó, p. 83.

⁵ Ortutay Katalin 2000. *A francia nyelvpolitika és a kisebbségi nyelvek*. In: *Intézeti Szemle. Tudományos és módszertani folyóirat*. Budapest: Magyar Nyelvi Intézet. 1. szám, p. 45.

⁶ Felméri Lajos 1885. *Nőnevelésünk és az iskola*. In: *Magyar Philosophiai Közlöny*, p. 165.

⁷ Felméri Lajos 1885. *Nőnevelésünk és az iskola*. In: *Magyar Philosophiai Közlöny*, p. 163.

MORVAI VIKTÓRIA BERENIKÉ

VEKKER MŰHELY: MI A PÁLYA? BESZÁMOLÓ EGY SZÍNHÁZI NEVELÉSI FOGLAKOZÁSRÓL

- Sziasztok, Kati, Nóri és Laci vagyunk. – kezdték az előadásukat az iskolánkba érkező vendégek. Nem vagyok előítéletekkel teli ember, viszont az én fejemben is ott motoszkált az első pillanatokban, hogy ez vajon megint milyen ismeretterjesztő előadás lesz majd. Mit is mondjak, kellemesen csalódtam.

A három művész (az én szememben legalábbis azok) kissé játszva akartak rávezetni minket arra, hogy bizony fel kellene eszmélnünk, ugyanis nyakunkon az iskolaválasztás ideje. De hogy valójában mi is zajlott abban a két órában (ami megjegyzem, fél órának tűnt), amit együtt töltött az osztály és a három előadó? Félő, hogy nem fogom tudni átnyújtani azt az élményt az olvasónak, amit én éltem át aznap. Kati, Nóri és Laci az osztályunkat három csoportra osztották, majd a csoportokon belül az volt a téma, hogy milyen szempontok alapján válasszunk jó középiskolát. Szóba került az iskola színvonala, a mi (diákok) igényeink, megélhetési szempontok. Ebben a feladatban az tetszett leginkább, hogy a vezetőnk (az én esetemben Laci) nem hagyta szó nélkül azt, ha felhoztunk egy érvet, ki kellett fejtenünk, hogy miért gondoljuk így. Ugyanis gyakran előfordul, hogy a felnőttek szájából halljuk az adott szempontokat, és mi, gyerekek, csak átvesszük őket. Ez esetben gyakorlatilag nincs saját véleményünk a dologról. A vezetőknél köszönhetően most végre megszűntett egy-egy dologról a saját, egyedi nézőpontunk.

Miután a felvetett kérdéseket átbeszéltük, az egyik kedvenc részem következett a foglalkozásból. A színjátszás. Az előadók három olyan idősebb diákok alakítottak, amilyenek mi is vagyunk. Téma: a továbbtanulás. A három iskolás különböző problémákkal küszködött. Kati, akinek szinte a testrészévé vált a hegedű, valahogy úgy érezte, túl kockázatos lenne elmenni a zeneakadémiára. Hisz nem hagyhatja itt a családját; sőt az sem biztos, hogy

olyan tehetséges, mint azt a zenetanára állítja róla... Másrészt viszont tudja, hogy ez az élete, ez az, amit valójában csinálni szeretne. Laci, a motorőrült, nem akar a szülei nyomdokaiba lépni. Családjá több generáción keresztül orvosnak tanult, ám a fiút nem érdekli ez a szak. Mindenáron motorokat szeretne készíteni, viszont anyukája nem szívesen hallgatta az álmairól fecserésző fiút, ő orvost szeretne belőle faragni. Végül ott van Nóri. Szerintem neki van a legnehezebb dolga. A felnőttek mellette állnak, szülei és tanárai mindenben támogatják, csak hogy Nórinak fogalma sincs, mit szeretne kezdeni magával. Hisz annyi az iskola, annyi a lehetőség – és annyi rossz döntés születet.

Úgy gondolom, remek karaktereket keltettek életre a játékosok. Magamra ismertem a szereplőkben, sőt valamelyest mind a három eset illett rám. És úgy gondolom, hogy az osztálytársaimban is hasonló hatást kelthetett az előadás.

A látottakon kívül az különösen tetszett, hogy mi is részt vehettünk a játékban. Véleményt kellett alkotnunk egy-egy szituációról, és szónoklat segítségével meg is kellett védenünk az igazunkat.

Gyorsan elszaladt az előadás ideje, de a vége nyitott kérdéseket hagyott bennünk. A színészek nem adtak konkrét választ, hogy mi a jó döntés és mi a rossz. Talán ez így is van jól, hisz nem állhatnak elénk kész, végleges válaszokkal, mert akkor megint ott tartunk, hogy nem mi döntünk a jövőnkéről, hanem más.

Mindenkinek ajánlom e művészek által nyújtott előadást, az én szívembe teljesen befurakodtak. Úgy gondolom, sosem fogom elfelejteni ezt a három embert, akik alakításukkal sok mindent megértettek velem, és egy halvány sugallattal közelebb vittek céljaim eléréséhez. Örülök és köszönöm, hogy én írhattam meg erről a napról a beszámolót. Nagy élményben volt részem.